THE HEBREW JOURNAL
דער אידישער זשורנאל
THE HEBREW JOURNAL
Published by
JOURNAL PUBLICATIONS OF TORONTO, LIMITED
542 DUNDAS ST. WEST - Telephones: TRINITY 6830-6831
NATHAN FRIEDLAND, President.
Subscription Rates: $6 PER YEAR $3.50 SIX MONTHS
Single Copy—3 cents.
Entered as Second Class Mail Matter at C. P. O., Toronto, January 22nd, 1913.
Only Daily Jewish Newspaper in the Province of Ontario.
UNITED PRINTERS TRADES UNION LABEL COUNCIL TORONTO 25

דער פארגעלייגטער הויכער טאריף אין ענגלאנד

עס איז ניט געווען און עס וועט פאר קיינעם ניט זיין קיין איבעררא שונג דאס, וואס עס קומט יעצט פאר אין ענגלישען פארלאמענט, אין באצוג צו העכערען דעם טאריף.

גלייך נאכדעם ווי די נאציאנאלע רעגierונג האט געהאט אזא גרויסען זוג אין די גענעראלע וואלען, האט מען געוואוסט, אז באלדווינ'ס ערשטע ארבייט וועט זיין צו העכערען דעם טאריף, און פאלגליך איז קיינער ניט איבעררא שט יעצט. ווען א געזעץ־פראיעקט וועט דורכגעפירט אין פארלאמענט צו געבען דער באארד אף טרייד דאס רעכט צו העכערען דעם טאריף ביז הונדערט פראצענט אויב נויטיג.

ניט אכטענדיג אבער אויף דעם, וואס מען האט געוואוסט, אז פריער אדער שפעטער וועט עס געשעהן, האט אבער קיינער ניט געדענקט, אז דער באארד וועט געגעבען וועלן אונבאגרעניצטע מאכט צו העכערען דעם טאריף ווי זי געפינט פאר נויטיג. אדער בעסער געזאגט אננעהמען אין בלאנק אן "אנטי־דאמפינג" געזעץ.

אמשטארקסטען וועט דורך דער אקציע געטראפען ווערען אמעריקע. ענגלאנד איז דער גרעסטער קאסטומער, וועלכען אמעריקע האט, א פולער זעקסטעל פון גאנצען אמעריקאנער עקספארט געהט נאך ענגלאנד. לעצטעס יאר האט ענגלאנד געקויפט פון אמעריקע פאר איבער 678 מיליאן דאלאר סחורה. און עס איז זיכער, אז קיין וועט א העכערער טאריף איינגעפירט ווערען אויף פאבריצירטע ארטיקלען, וועט דער אמעריקאנער עקספארט דער ערשטער דערפון ליידען.

מעגליך, אז די יעצטיגע אקציע מצד ענגלאנד צו העכערען דעם טאריף וועט פירען צו אן אינטערנאציאנאלער פארשטענדיגונג וועגען טאריפען בכלל.

זיים הואווער איז דערווארטלט געווארען אלס פרעזידענט פון דער גרויסער דעפאבליק, איז אמעריקע געווען די ערשטע, וועלכע האט זיך ארומגערינגעלט מיט א הויכער טאריף־וואנט. הואווער האט געדענקט, אז ער וועט דערמיט ברייננען פראספעריטי אין לאנד. אז פון דעם איז גארניט געווארען, ווייסט שוין הואווער. די איבעריגע לענדער פון דער וועלט האבען דאך ניט געקענט שווייגען און האבען געגומען נאכטאן אמעריקע. ענגלאנד איז דער לעצטער פון די גרעסערע לענדער, וועלכע האט באשלאסען צו העכערען איר טאריף. פאר דעם זעלבען צוועק, וועלכען אמעריקע האט עס געטאן. צי עס וועט העלפען דערגרייכען דעם צוועק, אדער ניט, איז ניט וויכטיג, וויכטיג איז, אז מען טוט נאך, מען פרובירט.

מיט ענגלאנד'ס אריינטריט אין דעם קראנהאד פון די, וועלכע האבען געהעכערט טאריפען, וועט צווייגען אמעריקע זי זאל האנדלען מיט די איבעריגע לענדער וועגען אויסגלייכען טאריפען.

אויסער דעם, וואס אמעריקע וועט פארלירען א גרויסען טייל פון איר עקספארט, וועט זי אויך פארלירען א צאל פאבריקאנטען, ווייל שוין יעצט האט דער קאמערץ דעפארטמענט פארעפענטליכט, אז 154 אמעריקאנער פאבריקאנטען האבען געמאכט פארבאריטונגען צו עפענען זייערע פאבריקען אין ענגלאנד.

די דאזיגע פאבריקאנטען האבען זיך פארגרייט פאר יעדען פאל, און זיי וועלען זייערע געוויס עפענען, אום ניט צו פארלירען דעם ענגלישען מארק.

וואס שנעלער די פאראינטערעסירטע לענדער וועלען זיך צוזאמענקומען און קאנפערירען וועגען דעם טאריף, אלץ געזינטער וועט עס זיין פאר דער גאנצער וועלט.

גראנדי'ס באזוך אין אמעריקע

לעצטענס האבען איראפייאישע דיפלאמאטען גענומען לויפען נאך אמעריקע. דער נאר לעצטער צו באזוכען אמעריקע, איז דער איטאליענישער אויסערן מיניסטער גראנדי. זיין באזוך אין וואשינגטאן איז הארט נאכדעם ווי דער פראנצויזישער פרעמיער לאווועל איז אוועקגעפארען פון אמעריקע.

דאס לויפענישנאך אמעריקע איז געווים פארבונדען מיט עטוואס מער איידער די אויבערפלעכליכע ארזאכען, וועלכע ווערען אנגעגעבען פאר זייער באזוך אין אמעריקע.

עס איז קיין סוד ניט, אז די באציהונגען צווישען פראנקרייך און איטאליע זענען גאנץ אנדערשע ווי ווי אין אנדערע מדינות. אבער זיי ווערען אויך ניט אויסגעגלייכען. אין אמת, אז דער אויסגעגלייכען איז אלץ ווייניגער ווי אין אנדערע מדינות. אין אמת'ן ווייל מען קיין אנדער זאך ניט אויסגעגלייכען, פונקט ווי עס איז געלונגען פראנקרייך.

פיינשמעקעריי

(טעגליכע שמועסען)
פון יצחק

מיט אן ערך א יאהר פינף צוריק איז עס געווען. א צאהל אידישע זשורנאליסטען, אידישע לערער און בכלל אנהענגער פונ'ם אידישען וואלק, האבען זיך פארזאמעלט אינ'ם הויז פון א חשוב'ער אידישער פאמיליע אין מאנטרעאל, כדי צו געבען א קבלת־פנים אייגעם פון אונזערע "יונגע" וואלק־שלייפער נח שטיינבערג, וועלכער האט זיך דאמאלסט געפונען צו־נאסט אין מאנטרעאל.

זענען מיר געזעסען ארום דעם רונד דען טיש אין עס־צימער און האבען געשמועסט . . .

("אלבעטשע" איהר האט געמיינט, אז מיר האבען געגעסען...)

ווענען וואס האבען מיר גערעדט?

גענוי גערענק איך שוין ניט. איך ווייס אבער, אז מיר האבען גערעדט וועגען דעם אידישען בוך און דער אידישער פרעסע.

און ווען איך זאג אז "מיר" האבען גערעדט, בין איך דערמיט ניט אויסגעווען דעם נאסט גופא. לפכוד וועמען מיר האבען זיך דעם אטעם ניט אפגעכאפט . . .

די מעשה איז אונז געווארען איבער־דרוסיג אן נח האט, מיט זיין אויסגעארבייטען חוש פון דער ניו־יארקער ראיאל קאפע, באמערקט, אז ער האט אבי־סעלע איבערגעכאפט די מאס. האט ער דאמאלסט פאמיליע אפגעוויזט די פינגער, מיט וועלכע ער האט פריהער צוגעטראגען די נאשערייען פון דער טאג צום מויל, דערנאך האט ער ארומגעוויזט די ליפען און די נאז, און ער האט אויפגעעפענט דאס הייליגע מויל זיינס.

און נח האט אזוי געזאגט: —

"די אידישע פרעסע האט אונז רו־אינירט. דער נאנצער חורבן אויפ'ן בי־כער מארק איז א רעזולטאט פון דער צוואוואסקענער אידישער פרעסע, און דאס אידישע בוך וועט חלילה קיינמאל קיין תחית־המתים ניט אויפשטעהן, כל־זמן דער וואוסק פון דער אידישער פרע־סע וועט אנהאלטען".

אט אזוי, אן ערך, האט נח, דאן גע־זאגט.

אבער וואס ער האט געזאגט, בין איך דא ניט אויסגעווען צו דערצעהלען, נאר וועגען דער הייסער דיסקוסיע, וועלכע האט נאכגעפאלגט זיין "זאגעריי". אין פארלויף פון דער דיסקוסיע זענען ארויס־געזאגט געווארען איינינע זעהר לאגישע באמערקונגען, און איך וויל זיך דא אפ־שטעלען באזונדערס אויף איין ארגו־מענט, וועלכער איז מיר דאמאלסט זעהר געפעלען געווארען — אלס א פארקאפ־לעגע.

"עס איז א גרויסע עולה ווען מ'זעהט אין דער פאנאנדרעביאונג פון דער אי־דישער פרעסע א קללה. פארקערט, מיט אן ערליכער באציאונג צו דער אידישער פרעסע, מצד אונזער אידישער אינטעלי־גענץ, וואלט זי, די פרעסע, נעקאנט וועי־רען א פיעל נוצליכערער בייטראג פאר'ן אידישען וואלק, ווי זי איז איצט.

* * *

פינף יאהר זענען שוין פארביבער און איך גערענק נאך איצט זעהר קלאהר די ווערטער, וועלכע זענען אויבען גע־בראכט געווארען.

פארוואס?

ווייל איך פיהל, אז א שטיק אמת ליגט אין זיי. אן אמת, וועלכער פאר־דינט געווים מערער אויפמערקזאמקייט, ווי ער האט ביז איצט געהאט. עס איז דער אמת, אז די אידישע אינטעליגענץ באציהט זיך, ניט עהרליך גענוג צו דער אידישער פרעסע.

געווים איז דאס אידישע בוך אונז טייער, אבער די אידישע פרעסע פאר־דינט דאך ניט צו באהאנדעלט ווערען ווי א שטיף־קינד. ווארום די אידישע צייט־טונג איז דאך אנדערש ווי, למשל, די טעגליכע ענגלישע צייטונג. די טעגליכע אידישע צייטונג באנוצט זיך דאך ניט בלויז מיט נייעס און אדווערטייזמענטס. זי פארמאגט דאך טאג־איין, טאג־אויס, א ברייטען אויסוואהל פון ווערטפולען, פארשידענארטיגען לייען־שטאף.

די אידישע צייטונג איז דאך, אויס־סער אן אינפארמאטיווער ארגאן, אויך א בוך אין מיניאטור, מיט א פארשידענ־ארטיגען אינהאלט.

פון וואנען זשע, אלזא, די דאזיגע מהיכא־תתא באציהונג מצד דער אידי־שער אינטעליגענץ צו דער אידישער פרע־סע?

איז דער תירוץ: — פיינשמעקעריי! עס שטעהט זיי ניט אן . . .

אין אידישען טעאטער וועט איהר זיי ניט זעהן. מיט דער טעגליכער אידי־שער צייטונג האבען זיי ניט וואס צו טאן. מיט'ן טאג־טעגליכען איבערישען לע־בען, האבען זיי קיין שייכות ניט.

זיי שטעהען אן א זייט און ווייגען אויס'ן גלות השכינה . . .

"מא'א באטא ז'קראיו!" . . .

* * *

איך ווייס, אז מיט מיין איצטיגען קאלום וועל איך זיך איינרייסען מיט אונזער טאראנטא'ר אינטעליגענץ. און איך רעכען טאקע צו באזארגען זיך מיט א "לייב־וועכטער" אין פאל פון "עמוירי־רזשענסי"...

זאלען זיי, אדרבא, ארויסקומען מיט לשון, מיט א גענען־אטאקע אויף מיי־נער. דאס וועט שאפען אביסעלע מערער לעבען אין דער "בלוי־סאנדעי" מאנאטא־ניגקייט, וועלכע האט זיך דא אזוי רחבת־ידיים'דיג אויסגעשפרייט.

"ק'מאן פאר ע פאיט, באיס!"

פאר וואס וויל ענגלאנד איצטער אומווארפען ירושלימער מופטי

(פון אונזער ספעציעלען קארעספאנדענט) י. ל. וואהלמאן (תל אביב)

די איידישע טעלעגראפען אגענטור האט געהאט זיך מקדים געווען נאך מיט א חודש צוריק, און זי האט פובליקירט בכל תפוצות ישראל א פרעהליכע בשורה דאס דער ירושלימער מופטי פארלאזט שוין זיין פאסטען, ליידער אבער איז די דאזיגע ידיעה פארלויפיג נאך פריהצייי־טיג...

אמת איז דאס לעצטענס האט די שטוהל פון דעם מופטי זיך גענומען אבי־סעל וואקלען (אזוי ווי איך האב אייך שוין מיט א צייט צוריק געהאט אינפאר־מירט). דער דאזיגער חברה מאן האט אבער נאך לגמרי ניט בדעה אזוי לייכט אויפצוגעבען דעם קאמף. און אלס גע־שיקטער פאליטישער אקראבאט וואר־פט ער זיך נאך אויף אלע זייטען, כדי צו קענען צוריק פארפעסטיגען זיין וואקלענ־דיגע פאזיציע.

דער נאמען פון דעם ירושלימער מופטי איז איינער פון די סאמע טרויע־ריג באוואוסטע נעמען פון דער לעצטער צייט, און די ידיעה פון זיין מעגליכער מפלה האט זיכער ארויסגערופען גרויס פרייד אין איידישע הערצער פון דער גאנ־צער וועלט.

איך האלט דערביבער פאר נויטיג צו געבען איינינע דערקלערונגען וועגען דער סיבה פון זיין גרויס וועדען, מיט די סיבות פון זיין איצטיגער נאהענטער מפלה.

האדזש עמין אל חוסייני — דאס איז דער נאמען פונ'ם מופטי — האט בעקומען זיין ערשטע פאפולאריטעט אין לאנד א דאנק זיין פערזעליכער אנפיה־רונג מיט'ן ערשטען פאגראם אין ירושלים.

דאס איז פארגעקומען מיט עלף יאהר צוריק. אויפ'ן משפט וואס איז גע־נען איהם פארפיהרט געווארען א פינגער, מיט וועלכע ער האט פריהער צו־געטראגען די נאשערייען פון דער טאג צום מויל, דערנאך האט ער ארומגעוויזט די ליפען און די נאז, און ער האט אויפ־געעפענט דאס הייליגע מויל זיינס.

און נח האט אזוי געזאגט: —

"די אידישע פרעסע האט אונז רו־אינירט. דער נאנצער חורבן אויפ'ן בי־כער מארק איז א רעזולטאט פון דער צוואוואסקענער אידישער פרעסע, און דאס אידישע בוך וועט חלילה קיינמאל קיין תחית־המתים ניט אויפשטעהן, כל־זמן דער וואוסק פון דער אידישער פרע־סע וועט אנהאלטען".

אט אזוי, אן ערך, האט נח, דאן גע־זאגט.

אבער וואס ער האט געזאגט, בין איך דא ניט אויסגעווען צו דערצעהלען, נאר וועגען דער הייסער דיסקוסיע, וועלכע האט נאכגעפאלגט זיין "זאגעריי". אין פארלויף פון דער דיסקוסיע זענען ארויס־געזאגט געווארען איינינע זעהר לאגישע באמערקונגען, און איך וויל זיך דא אפ־שטעלען באזונדערס אויף איין ארגו־מענט, וועלכער איז מיר דאמאלסט זעהר געפעלען געווארען — אלס א פארקאפ־לעגע.

"עס איז א גרויסע עולה ווען מ'זעהט אין דער פאנאנדרעביאונג פון דער אי־דישער פרעסע א קללה. פארקערט, מיט אן ערליכער באציאונג צו דער אידישער פרעסע, מצד אונזער אידישער אינטעלי־גענץ, וואלט זי, די פרעסע, נעקאנט וועי־רען א פיעל נוצליכערער בייטראג פאר'ן אידישען וואלק, ווי זי איז איצט.

* * *

פינף יאהר זענען שוין פארביבער און איך גערענק נאך איצט זעהר קלאהר די ווערטער, וועלכע זענען אויבען גע־בראכט געווארען.

פארוואס?

ווייל איך פיהל, אז א שטיק אמת ליגט אין זיי. אן אמת, וועלכער פאר־דינט געווים מערער אויפמערקזאמקייט, ווי ער האט ביז איצט געהאט. עס איז דער אמת, אז די אידישע אינטעליגענץ באציהט זיך, ניט עהרליך גענוג צו דער אידישער פרעסע.

געווים איז דאס אידישע בוך אונז טייער, אבער די אידישע פרעסע פאר־דינט דאך ניט צו באהאנדעלט ווערען ווי א שטיף־קינד. ווארום די אידישע צייי־טונג איז דאך אנדערש ווי, למשל, די טעגליכע ענגלישע צייטונג. די טעגליכע אידישע צייטונג באנוצט זיך דאך ניט בלויז מיט נייעס און אדווערטייזמענטס. זי פארמאגט דאך טאג־איין, טאג־אויס, א ברייטען אויסוואהל פון ווערטפולען, פארשידענארטיגען לייען־שטאף.

די אידישע צייטונג איז דאך, אויס־סער אן אינפארמאטיווער ארגאן, אויך א בוך אין מיניאטור, מיט א פארשידענ־ארטיגען אינהאלט.

פון וואנען זשע, אלזא, די דאזיגע מהיכא־תתא באציהונג מצד דער אידי־שער אינטעליגענץ צו דער אידישער פרע־סע?

איז דער תירוץ: — פיינשמעקעריי! עס שטעהט זיי ניט אן . . .

אין אידישען טעאטער וועט איהר זיי ניט זעהן. מיט דער טעגליכער אידי־שער צייטונג האבען זיי ניט וואס צו טאן. מיט'ן טאג־טעגליכען איבערישען לע־בען, האבען זיי קיין שייכות ניט.

זיי שטעהען אן א זייט און ווייגען אויס'ן גלות השכינה . . .

"מא'א באטא ז'קראיו!" . . .

* * *

איך ווייס, אז מיט מיין איצטיגען קאלום וועל איך זיך איינרייסען מיט אונזער טאראנטא'ר אינטעליגענץ. און איך רעכען טאקע צו באזארגען זיך מיט א "לייב־וועכטער" אין פאל פון "עמוירי־רזשענסי"...

זאלען זיי, אדרבא, ארויסקומען מיט לשון, מיט א גענען־אטאקע אויף מיי־נער. דאס וועט שאפען אביסעלע מערער לעבען אין דער "בלוי־סאנדעי" מאנאטא־ניגקייט, וועלכע האט זיך דא אזוי רחבת־ידיים'דיג אויסגעשפרייט.

"ק'מאן פאר ע פאיט, באיס!"

די דאזיגע צוויי פאגראם העלדען האבען אבער בעוויזען בעצייטענס "ענט־רונען צו ווערען פון דער האנד פון נערעכ־טיגקייט". זיי האבען ביידע זיך ערגעץ אויסבעהאלטען, און 'מען האט זיי בשום אופן ניט געקענט געפינען.

בינו לבינו האט פלוצלינג סער הער־בערט סעמועל, דער דאמאלסדיגער הויך קאמיסאר פון ארץ ישראל, ארויסגעלאזט א מאניפעסט פון אמנעסטיע פאר כאדזש עמין אל חוסייני מיט זיין חבר עארף אל עארף.

עס האט ניט לאנג גערוירט און באלד האט עארף אל עארף בעקומען א רעניערונגס פאסטען, אלס דיסטריקט נאך ווערנאר פון באך שבע, און כאדזש עמין אל חוסייני איז באשטעטיגט געווארען אלס אויסגעוועהלטער גרויס מופטי און פארזיצענדער פון דעם מוסולמאנישען ראט. ער האט איינגעטליך ביי די וואה־לען בעקומען פיעל וועניגער שטימען ווי זיין קאנקורענט און דאך האט סער הער־בערט סעמועל איהם באשטעטיגט גרויס מופטי, און פארזיצענדער פונ'ם מוסולמענישען ראט, מיט א געהעריגער פענסיע פון דער רעגierונגס קאסע.

פאר וואס האט דאס הערבערט סע־מועל אזוי געטאן? פאר וואס האט דער דאזיגער איר — אויף וועלכען דאס גאנ־צע אידענטום האט געהאט דאמאלסט געלעגט זיינע גאלדענע האפנונגען — פלוצלינג גענומען און האט גרויס נעמאכט דעם וואס האט אנגעפיהרט מיט דער שחיטה איבער די אונבעהאלפענע אידישע זקנים פון דער ירושלימער אלט שטאדט?

ער היום זיינען נאך פאראן אידען וואס קאנען הערבערט סעמועל די דאזיגע עולה ניט שענקען, די יעניגע ווידער וואס האבען געראטן א גרויסען סענטימענט פאר'ן "הנציב הראשון ביהודה" און וואס האבען ניט געקענט איהם פארגעסען דעם זכות פון זיין שעהנער הפטורה זאגען אין דער שוהל פון דער "חורבה". יענע האבען דאס אויסגעטייטשט אלס אן אונשולד־דיגען טעות פון זיין זייט, הערבערט סע־מועל האבען זיי געטענה'ט האט געפיינט זעהר גוט און ליידער איז ער דורכגעפאלען. ער האט געגלויבט "ענט־ראגען אין דער האנד פון נערעכ־טיגקייט". זיי האבען ביידע זיך ערגעץ אויסבעהאלטען, און 'מען האט זיי בשום אופן ניט געקענט געפינען.

בינו לבינו האט פלוצלינג סער הער־בערט סעמועל, דער דאמאלסדיגער הויך קאמיסאר פון ארץ ישראל, ארויסגעלאזט א מאניפעסט פון אמנעסטיע פאר כאדזש עמין אל חוסייני מיט זיין חבר עארף אל עארף.

עס האט ניט לאנג גערוירט און באלד האט עארף אל עארף בעקומען א רעניערונגס פאסטען, אלס דיסטריקט נאך ווערנאר פון באך שבע, און כאדזש עמין אל חוסייני איז באשטעטיגט געווארען אלס אויסגעוועהלטער גרויס מופטי און פארזיצענדער פון דעם מוסולמאנישען ראט. ער האט איינגעטליך ביי די וואה־לען בעקומען פיעל וועניגער שטימען ווי זיין קאנקורענט און דאך האט סער הער־בערט סעמועל איהם באשטעטיגט גרויס מופטי און פארזיצענדער פונ'ם מוסולמענישען ראט.

מר. ריטשמאנד איז געהאט געבלי־בען נאך פון גענעראל באלס צייטען אלס הויכער באאמטער אין ארץ ישראל. אין יענערע צייט איז די רעגierונג אין ארץ ישראל געווען באשעפטיגט מיט בעקעמ־פען די "אסטיקלאל־באוועגונג (א באווע־גונג פאר פולשטענדיגער פרייהייט) וועלכע איז געפיהרט געווארען צווישען דער מוסולמענישער אינטעליגענץ. די אנפיה־רערען דער "אסטיקלאל" זיינען געווען האמאלסט הויפטזעכליך די אל חוסיינים וועלכע רעכענען זיך אלס א זעהר מיוחס־דיגע און א ברייט פארצווייגטע משפחה אין דרין ישראל. מר. ריטשמאנד (ווערלכער האט א פנים יא געוואוסט וואו דער בלוט־מיגער כאדזש אמין אל חוסייני האט זיך געגאהט פארשטעקט) האט מיט איהם גע־פיהרט פארמעלע אונטערהאנדלונגען. און נאכדעם ווי זיי ביידע זיינען צווישען זיך פערטיג געווארען, האט מר. ריטשמאנד געבראכט צו באריינגונגען צו סער הער־בערט סעמועל צו באשטעטיגען.

די באריינגונגען זיינען געווען, דאס

(פארזעצונג אויף פיידזש 3)

קאמישע נפשות

(הומאָרעסקע)

אויף איינעם פון די רוישיגע פארר־זער בולווארען האב איך איהם געטראפען, מיין יוגענד פריינט, אלפרעד, וועלכער האט מיר געמאכט צו זיין פארטרויען אין אלע זיינע ליבעס געשיכטען. פארר־וואס ער האט עפעס גראמ מיר מיר אויסגע־וועהלט פאר דער גרויסער מיסיע, ווייס איך ניט; און ער אליין זיכער אויך ניט. דאס מאל איז ער געווען אין א געהויבע־נער, זאגאר אויפגערעגטער שטימונג, און האט מיר באלד פארטרויט זיין נייע גע־היימניס: איך געה חתונה האבען מיט א יונג מיידעל פון 25 יאהר, איך בין אלט 35, זי איז זעהר שעהן און איך — אויך ניט העסליך. אונזערע פארמענענס פאר־העלטניסע זענען כמעט די זעלבע. איהר מוטער איז אביסעל ליכטזיניג, דערפאר אבער איז דער פאטער א פיינער סוחר מיט א פאטריארכאלער באדר, א גרויסער נאפט אימפארטער. נישט קיין שלעכטער בראנזשע. גינזעלא, די כלה, וויל האבען א מאן מיט א פריינען בארוף. — אזא בארוף האב איך. זי וויל האבען קינדער, איך בין אויך נישט דאגענען. מיט איין וואר עס וואלט אלץ געווען גאנץ גוט, ווען נישט יאלאנדע.

— יאלאנדע?

— יא, מיינע א פריינדין.

— אך אזוי, א פריינדין!

יאלאנדע ווייסט נאך ניט, אבער ווען זי וועט עס דערגעהן, האב איך מורא אז עס וועט זיין א סקאנדאל; טרעהרען, זאמער, ספאזמעס, אלץ זאכען וואס איך האב זעהר ליעב... יאלאנדע איז זעהר א וואויל מיידעל און האט אין דער צייט פון מיין קראנקהייט מיך זעהר גוט אויפגעפאסט.

— ווארום איז זי דען?

— בלאנד און זאנפט באַ'חנ'ט.

— ניין, איך מיין וואס איז איהר באַ־שעפטיגונג?

— אך יא, זי איז די ערשטע פאר־קויפערין אין א גרויסען דאמען קליידער געשעפט. זי איז א זעהר טיכטיגע גע־בילדעטע מיידעל, א פראכטפולע פיגור, מוזיקאליש, שפילט גוט קלאוויר...

— שוין א לאנגע ליעבע?

— א יאהר צוויי. זי וועט געווים שטארק איידען דערפון. וואס מאכט מען, מיין ליבער פריינט, עס איז מיר זעהר פיינליך.

אין אזעלכע פאלען איז זעהר שווער צו געבען אן עצה. ווי מען זאל ראטען קומט ארויס פון איין צד, נישט גוט. האב איך, ווי עס פיהרט זיך, געבראומט אונטער דער נאז.

— יא, ווירקליך אן אומאנגענעהמע לאגע.

איך האב מיך שנעל אפגעזעגענט פון מיין פארליבטען פריינט.

דריי טעג נאך דעם געשפרעך בין איך געזעסען אין מיין אדוואקאט־ביורא פארטיפט אין געשעפטס פאפירען.

ס'קלינגט דער טעלעפאן און עס מעל־דעט זיך מיין פריינט אלפרעד.

— קאן איך אריבערקומען צו דיר אויף א קורצען געשפרעך?

— אפשר אן אנדערש מאל? איך בין איצט זעהר באשעפטיגט. קלינגען ווייצען ביי מיר.

— דאס מאכט נישט אויס. איך וויל נאר פינף מינוטען מיט דיר רעדען. איך קום גלייך!

א פערטעל שעה שפעטער איז אל־פרעד אריינגעשפרעמט צו מיר אין קאַ־בינעט. האט מיר צו־שטארק געדריקט די האנט און פארצווייפעלט אויסגעשריען:

— ווען דו וואלסט געוואוסט וואס מיר האט פאסירט, עס איז שרעקליך! עס איז עטוואס אומערהערטעס! איך בין אומגליקליך.

— פון דיין שידוך איז נאר נישט גע־ווארען?

— אך, ניין! עס האנדעלט זיך וועי־גען יאלאנדע. שטעל דיר פאר וואס איך האב געכטען אין אוועגנט צופעליג דער־וואוסט פון איהר'ס א פריינדין, וועלכע איז געזעסען מיט מיר ביי דעם זעלבען טיש אין האט ניט געוואוסט, אדער זעהר ניט געוואוסט, אז איך הער צו איהר גע־שפרעך? יאלאנדע האט מיך באטראגען, וואס זאגסטו דערצו, מיין ליבער? באַ־טראגען האט זי מיך, און ניט פון נעכטען אז. איך וויים איצט גאנץ גענוי אלע איינצעלהייטען: א וועגנער, דייכער ענג־לענדער, שעהן ווי דער טאג, אנגע־שטאפט מיט פונטען, קומט איין מאל מאַ־נאטליך צושווימען איבער'ן קאנאל אום בעל, און איך זעה פאר מיינע אויגען נאר דעם נאפט אימפארטירער'ס טאכטער... מיט יאלאנדע'ן צו פארברענגען א פאר פרעהליכע טעג. און ווען איך פלעג שווי־צען די אוועגנטען אויבער מיינע אקטען, פלעגט זי מיט איהר ענגלענדער זיך אמו־זירען, און די פיינסטע נאכט לאקאלען. איצט פארשטעה איך פארוואס זי האט זיך לעצטע צייט פון מיר פארלאנגט אזוי ווייניג געלט, זאגענדיג מיט איהר פאר־פיהרערישען שמייכעל אז איהרע געשעפ־טען זענען בעסער ווי מיינע.

איך האב איהם אונטערבראכען:

— זעהר א צערטליך געפיהל...

— ס'איז דאך א שערעליכע געמיינ־הייט, מיר אזא זאך אפצוטאן.

— דו האסט דאך אבער געוואלט פון איהר פטור ווערען....

— דאס איז דאך א גאנץ אנדער זאך. זי האט דאך דערפון נישט געוואוסט, און האט זיך אזוי שרעקליך געמיין געגען מיר באנומען.

— ביסטו אבער איבערצייגט אין איהר שולד?

— איך זאג דיר דאך, אז איך וויים אלע איינצעלהייטען. דער ענגלענדער הייסט דושאן גומינגטאן. ער איז פון דער וואל־בראנזשע, אלע פערצעהן טעג שטייגט ער אפ אין איינעם פון די פייערסטע האַ־טעלען אויף שאמפעליזע וואו ער האט שוין זיין שטענדיגע קווארטיר. איך האב עס פעסטגעשטעלט. דעם לעצטען מאל ווען ער איז דא געווען, האט זיך יאלאנ־דע פון מיר פאראבשיידעט אויף צוויי טעג, ווייל ער האט געמוזט פאהרען אין דער פראוויינץ צו א זיידען, וועלכער איז געווען א גוסס.... פארשטעהסט ס'אראַ שווינדעל!

ער האט ביטער געלאכט און דער גיפט פון אייפערזוכט האט געשפריצט פון זיינע אויגען.

און וואס זאגט דערצו די באשולד־דיגטע?

— איך וועל מיך היינט מיט איהר דורכרעדען.

— טאקע צוועקמעסיגער זיך דורכ־צורעדען מיט איהר, אנשטאט מיט מיר.

— ניין, ניין, איך וואלט וועלען דו זאלסט מיך שיצען פון מיר אליין. איך קאן זי אליין ניט פארשטעהן. איך וויים, אז זי האט מיך באטראגען, פאלש געווען, געמיין נעגען מיר געהאנדעלט. איך עמפפינד צו איהר דאס פארכטונג, און דאך... ציהט עס מיך צו דער פרוי... איך האב נאר איין וואונש. זי ארויסצוריסען פון די ארעמס יענעם "ים רויבער", דעם געלט־זאק... אך וואס פאר א קאמישע נפשות מיר מענער זענען! דאס בילד פון מיין כלה, מיין צוקונפטיגער פרוי, איז אין גאנצען פארשוואונדען ווי אין א נע־דעם נאפט אימפארטירער'ס טאכטער...

יענע פרייזאע פאלשע פריינדין. איך וועל אלץ אנווענדען אום זי צוריק צו גע־ווינען.

ער איז אריינגעפאלען אין א מעלא־דראמאטישער שטימונג.

— צוברעך דיך נישט דעם קאפ, — האב איך פרובירט איהם צו באהויגען — מיט דער צייט וועט גאר אלץ פון זיך אליין גוט מאכען.

— דאס איז, אלזא, דיין פריינט־שאפט צו מיר? מעהר ווי דאס קענסטו צו מיר נישט זאגען? איך האב גערע־כענט אז דו וועסט דיר באמיהען מיך אפ־צוהאלטען פון דער נארישקייט וואס איך וויל אפטאן: פארלאזען מיין כלה און צוריקגעהן צו דער אומטרייער. פאלשער פרוזאן. איך אליין האב פארלוירען די קראפט איבער מיר... אבער דו, מיין טרייער פריינט....

ער איז געווען אויסער זיך פון כעס. ליעבע און אייפערזוכט.

* * *

עטליכע שעה שפעטער האב איך צו איהם טעלעפאנירט. ער איז געווען צו הויז און איז באלד צוגעקומען צום טעלעפאן.

— ליבער פריינט, האט ער מיט א רוהיגער שטימע געזאגט. — קום באלד אריבער צו מיר. איך מוז מיט דיר רע־דען.

איך האב געטראפען א גאנץ אנדערען פרעהליכען אלפרעד.

— אך, מיין ליבער פריינט! דו ווייסט נישט וואס פאר א שווערער שטיין עס איז מיר אראפגעפאלען פון הארצען. איך האב געהאט מיר יאלאנדע'ן א לאנגע אונטערredונג, אלץ וואס די אומפאר־שעהמטע פערזאן, איהר פריינדין האט וועי־גען איהר דערציילט אין שקר, קיין איינ־ציג וואהרט ניט אמת, אלע רכילות, דער־פאר וויל יאלאנדע האט זיך מיט איהר צוקרינט. דער רייכער ענגלענדער איז נישט מעהר ווי אלענגדע. עס הייסט, ער עקזיסטירט, איז אבער א גרויסע פארזיג־הענגיש, און די יונגע פרוי מיט וועלכער ער טרעפט זיך, האב איך געזעהן, ס'איז א יונגע טענצערין פון א קאבארעט. איך האב מיך איבערצייגט. אז יאלאנדע איז ווירקליך נישט א חלול השם... ער איז ווערטעט פיעל מעהר.

דובינסקי'ס טביה איז אב

ראד

פאָקא

ה

אויף י

("טביה דער מילכיגער

סט

טביה — יודעל דובינסק

גאלדע — אסתר פיעלד.

צייטעל — חנה טייטעל

חוה — ראזע זשעליאזע.

פאטער אלעקסיי — וואס

פאדען.

די מאנטאגדיגע פארש

סטענדערד טעאטער איז געו

דובינסקי'ס טריאומף. דער ער

קומען צו נאסט צו יודעל דוב

דובינסקי, ווי א ליבער און גו

בעל שמחה האט זיי אויפגענ

דאס שעהנסטע און בעסטע, וו

זיינע פריינט האבען געקענט

געסט צוטראגען.

דער גרויסער עולם (הלוא

אויפ'ן אידישען טעאטער געוו

רען), די בלומען, מתנות, אל

פאר'ן בעל שמחה, זיינע האר

ווערטער צום עולם, — דאס

געמאכט פיהלען, ווי די טעאַ

שטעלונג וואלט געווען א מין

איינגעלאדענע נעסט.

און וואלטען די מבינים

עולם זיך געקענט באפרייען פון

פון פארנלייכען (אפשר איז עס

אזא?) וואלטען זיי האמאלס

פארשטעהן, אז עס איז מעגליך

עפעס אנדערש, אויף אן אנדער

דאס זאל דארפען געאורטייל

לויט זיינע אינדיווידועלע מעלו

דוקא אויף וויפיעל עס איז ער

נאהענט צו דעם, וואס מיר הא

מאל געזעהן, געהערט אדער פ

יודעל דובינסקי'ס "טביה

ביגער" מוז נאר אויף אזא אר

שאצט ווערען, ווייל דער טביה,

האבען געזעהן, איז דובינסקי'

און אלס אזעלכער האט ער גע

מלות און חסרונות פון

עלען.

מיט טביה'ן איז בכלל

יה איז פאר אונז אלעמען

בערדיגער מענש, נאר א באנ

סימבאל, און ווען מען זער

ס לעבעדיגען זיך באוועגען

בינע, געשעהט דאס זעלבע, וו

שעהן יעדעס מאל, ווען מיר

באגריף פארקערפערט.

שיעור נישט א חלול השם...

זיך, אז עס איז נישט דאס,

ערווארטעט פיעל מעהר.

דובינסקי'ס טביה איז אב

לעבעדיגער באוועגליכער טב

Company
Limited
אלפרעד ראדוש

איין טאָן
מיינט
2,000 פונט

אדרעס אפיס:
עלגין 0482.